

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו

תהפוכות דור בספרד

חמש מאות שנה ישבו בני ישראל בספרד, באחת הגלויות המפוארות והנכבדות ביותר בהיסטוריה היהודית. מאות שנים הידועות כימי "תור הזהב" בספרד. שם פרחת התורה ובארצות ההמה צמחו גדולי רבותינו הראשונים אשר מימיהם אנו שותים עד היום הזה: הרמב"ן ורבנו יונה, הרשב"א והרא"ה, הריטב"א והרא"ש שנמלט אליה מאשכנז, חבריהם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם. גם בפרנסתם הצליחו יהודי ספרד מאד ועשו חיל בעסקיהם עד שהיו לעשירי הארץ שגויי מקומותיהם מביטים אחריהם בקנאה. שנים רבות שגשגה הקהילה עד שנשברה קרן הצלחת ישראל בארצות ספרד, והחלו שכניהם הגויים מתנכלים ומציקים להם.

עם עליית כוחה של הכנסיה הנוצרית בעקבות גירושם של המוסלמים מחלק מארצות ספרד, החלו הקיצוניים שבהם, חברי המסדר הישועי, להתנכל ליהודים ולנסות להעבירם על דתם. הנזירים והכמרים עסקו ללא הרף בהסתת ההמון כנגד היהודים. וההסתה, כמובן, נשאה פירות. בשנת קנ"א הגיעה הרתיחה המבעבעת נגד היהודים לשיאה, ופוגרומים פרצו בכל רחבי ספרד. דם יהודי נשפך כמים, וגם רבים היו שלא עמדו בניסיון והמירו את דתם, אם באמת, רחמנא ליצלן, ואם למראית עין, במה שנודע לימים כראשית תופעת ה"אנוסים". בעקבות גזרות גירוש שנגזרו פה ושם בספרד החלו גלים ראשונים של גולים לצאת אז מספרד ולהתיישב בארצות אחרות.

מאז ימי הפוגרומים והגירוש של קנ"א, החל מעמדה של יהדות ספרד לרדת ולהתערער, הלך וירוד, שוב לא פרחת כמקדם, ויותר משעסקה בצמיחה טורדה היתה בהישרדות ובשמירה על הקיים. עם כל זאת לא חסרו בה גדולי תורה מופלגים, אנשי מעלה ואישי מופת שלמרות כל הרדיפות לא הרפו מתורתם ומעבודת קדשם, ואדרבה, עלו והתעלו.

בינתיים הוקמה ה"אינקוויזיציה" הנוראה שתפקידה הרשמי היה לשמור על מורשת הדת הנוצרית מפני התנכלויות מבית ומחוץ, ובמסגרת זו פעלה לעלות על עקבותיהם של האנוסים ששמרו תורה ומצוות בסתר, ולמיר את חייהם. מוקדי ה"אוס דה פה" שבהם נשרפו חיים האנוסים שבגבורה סירבו להתכחש לאלקי אבותיהם, רק הוסיפו לשברון הרוח של יהדות ספרד והעצימו את הניסיון, שעל אף הכל, עמדו בו רוב יהודי ספרד בגבורה ובתעצומות נפש.

אבל חבית אבק השריפה עליה ישבה יהדות ספרד, הלכה והתקרבה במהירות אל נקודת הבעירה. ההתנגשות הצפויה היתה כמעט בטוחה ואמורה היתה להגיע במוקדם או במאוחר. חסרה היתה רק הסיבה, הניצוץ שידליק את החבית.

אלא שאיש לא שיער שהתוצאות תהיינה עגומות עד כדי כך, וכי תעלה גולת ספרד המפוארת כולה כמדורת אש.

בשנת ה'רל"ט התאחדו שתיים מממלכות ספרד הנוצריות באיחוד שיש בו ממש, פרנאנדו השני (פרדיננד) מלך אראגון נשא לאשה את איזבלה מלכת קסטיליה, ושתי הממלכות השכנות והזהות מכל בחינה הפכו למלכות ספרדית אחת, גדולה ויציבה ובעלת פריחה כלכלית מואצת. האיחוד שהעצימו את כוחה של ספרד הנוצרית הביא בכנפיו, כמובן, גם דחף להשלים את המלאכה, להכניס את ספרד כולה אל תחת מלכותם של פרדיננד ואיזבלה, ולהשליט בה את הדת הנוצרית ששניהם היו אדוקים בה מאד.

בשנת רנ"ב יצא פרדיננד בסערה למלחמה על גרנדה, המעוז המוסלמי האחרון בספרד. כוחותיו של פרדיננד הצליחו במלאתם, סילקו את השלטון המוסלמי האחרון, ובני הזוג פרדיננד ואיזבלה, שם רשעים ירקב, היו לשליטה הבלעדיים של ארץ ספרד כולה. ספרד הנוצרית.

פניני אור החיים

בתחבולות תעשה מלחמה

ויזד יעקב נזיד, ויבוא עשו מן השדה והוא עיף.

יעקב אבינו, איש תם ויושב אהלים, שוקד על תלמודו וכולו מונח בעבודת ה'. מה עניינו בבישול תבשילים?!

הסבר מעניין מציע האור החיים הקדוש: יעקב אבינו ראה שעשו מצליח למצוא את מקומו בעיני יצחק אביו, על ידי ענייני מאכל ומשקה.

יעקב אבינו, לא עושה חשבונות, מה מתאים ומה נאה לו, חשוב לו לקרב אליו את לב אביו הגדול, יצחק אבינו.

אם דבר זה יועיל, הוא לוקח על עצמו לעשות כך.

מיד **ויזד יעקב נזיד.**

לעשות רצון ה'

וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה, שכון בארץ אשר אומר אליך.

הקב"ה אומר ליצחק אבינו 'שכון בארץ אשר אומר אליך'.

בפסוק הבא מפורט היכן מצוה עליו ה' לשכון. **'גור בארץ הזאת.'**

אומר האור החיים הקדוש: בכוונה לא אמר לו הקב"ה בתחילה היכן בדיוק עליו לגור, כי אם **'בארץ אשר אומר אליך.'**

כדי שיקבל עליו לעשות רצון ה', לכל אשר ישלחנו.

אדם שמסכים לעשות פעולה מסוימת אחרי ששמע מה נדרש ממנו, אין זה נחשב לעשיית רצון ה' בשלמות.

הצדיקים מסכימים לכל רצון ה', בלי תנאים וללא הגבלות. כל אשר תאמר אלי - אעשה!

גם אם זה היפך רצונם.

זו מעלתם של עבדי ה'.

גם בשעת קושי 'אל תירא, איתך אנוכי!'

אחרי שאבמלך מלך פלשתים גירש את יצחק מארצו, מספרת התורה **וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנוכי אלוקי אברהם אביך - אל תירא כי איתך אנוכי וגו'.**

אומר האור החיים הקדוש: דווקא כעת, כשיצחק אבינו ראה השפלה מאת מלך

פלשתים, ואינו יודע עתה לאן ללכת, ועלולה לעלות התחושה שחלילה עזב אותו ה' -

דווקא כעת פונה אליו עכשיו הקב"ה ואומר: **'אל תירא!'**

נכון שיש שעת קושי והתמודדות, אך **אל תירא.** לא עזבתיך!

גם בתוך הקושי והנסיון -

'אתך אני!'

צוה ישועות יעקב

'ולא הכירו, כי היו ידיו כידיו עשו אחיו שעירות, ויברכהו.'

לפני הברכות שבירך יצחק אבינו את יעקב, כותבת התורה **'ויברכהו'**, ורק לאחר מכן ניגש יצחק אבינו אל הברכות אשר בירכו, **'ויתן לך האלוקים וגו'.**

האם הייתה כאן ברכה נוספת?

אומר האור החיים הקדוש:

קודם לכן חשד יצחק אבינו בעומד מולו, שמא הוא מתחזה, לפי שראה שידיו כידיו עשו וקולו כיעקב.

דבר זה יכול היה לגרום הקפדה חלילה בלב יצחק על האדם שעומד מולו, וכבר הפליגו חז"ל על הזהירות מהקפדת הצדיקים, על אחת כמה וכמה כשמדובר ביצחק אבינו.

לכן בשלב זה, כאשר החליט יצחק אבינו בלבו כי העומד לקבל את הברכות אינו מתחזה, הדבר הראשון שעשה הוא **'ויברכהו'** - ברכה מיוחדת להסיר ממנו כל הקפדה.

רק לאחר מכן ניגש אל הברכות אשר בירך את יעקב: **'ויתן לך האלוקים מטל השמים וגו'.**

כך קיבל יעקב אבינו את הברכות בשלמות, נקי מכל צל של קפידה חלילה. גם ברוך יהיה!

ברכות גשמיות ורוחניות

'ויתן לך האלוקים מטל השמים, ומשמני הארץ, ורוב דגן ותירוש וגו'.

הברכה הראשונה מתחילה במילים **'ויתן לך'**.

בדרך כלל הוא"ו באה בהמשך הדברים, כוא"ו החיבור, יתן לך ה' את זה ואת זה ואת זה וכו'. ומדוע כאן פותחת הברכה באות וא"ו, ו-יתן.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

תפילת צדיק בן צדיק

וַיַּעֲמֵר יִצְחָק לֵה' לְנוֹכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתֵּהָר רַבֵּקָה אֲשֶׁתוֹ (בראשית כה כא). ופירש רש"י: 'ויעתר לו' - לו ולא לה, שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה.

הוסיף רבינו האור החיים הקדוש זיע"א ופירש בזה מקרא שכתוב בתחילת הפרשה (שם פסוק ט): 'וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק'. שלכאורה יש לשאול, שפתח הכתוב בתולדות יצחק, וסיים ב'אברהם הוליד את יצחק' שזה לידת יצחק עצמו. ובכלל, לשם מה צריך להודיענו כאן שאברהם הוליד את יצחק.

אלא פירש האור החיים, שהפסוק הזה משמש כהקדמה למה שנאמר אחר כך ששמע ה' לתפילת יצחק, ומודיענו שרק משום שהיה לו אב צדיק, לכן נתרצה לו ה' ונתן לו בנים. והרי הפסוק כאומר, ש'תולדות יצחק' באו בזכות ש'אברהם הוליד את יצחק', כי רק מכוח זכות אברהם הוליד יצחק.

וכתב הרה"ק השם משמואל זיע"א (פרשת בשלח), שכוח תפילת צדיק בן צדיק מקרא מלא הוא במשלי (טו טו): 'ותפילת צדיקים ישמע', וכן הוא בעוד כמה מקראות מפורשים, וביאר את הענין, מדוע באמת תפילת צדיק בו צדיק מעולה יותר.

כי תפלה היא לשון חיבור עם השם יתברך, כמבואר בספרים הקדושים שהמילה 'תפילה' נגזרת מלשון 'צמיד פתיל' בהיפוך אותיות. ויש להבין, וכי יתכן בכלל שיהיה לבשר ודם קרוץ מחומר חיבור עם השי"ת. אך יש לומר שהנקודה הפנימית שבישראל היא חלק אלוך ממעל, ובה יתכן לשון חיבור, ובאמצעות הנקודה יש לכללות האדם חיבור עם השי"ת.

וממילא מובן, שמעלת התפילה היא לפי רוב הזדככות החומר, שהרי החומר מפסיק ומכסה על הנקודה הפנימית, ואין זה קל כל כך לעורר נקודה זו מפני המסכים והחוצצים הסובבים את הנקודה, שלא מאפשרים לה להיכנע ולהתחבר בשפיעת שיה' לפני ה'.

אך כשהחומר מזדכך, מתעוררת הנקודה ונעשית כנועה מאוד, ומתחברת בתפילה אל ה', ואז מפיקה רצון ממנו יתברך. ועל כן כתוב 'ותפילת צדיקים ישמע', ואינה דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, שזה מוזכר חופרו ביותר, שהרי הוא בתולדתו מוזכר בלבוש קדוש שהמשיכו לו אבותיו, ונקל לו לעורר את הנקודה הפנימית שבו.

ככות הענוה

אמנם הרה"ק רבי אברהם דב מאוריטש זיע"א מאיר את עינינו בספרו הקדוש 'בת עין', שכוח זה של צדיק בן צדיק לפעול בתפילתו, היא דייקא מחמת שהיחוס מעורר אצלו ענוות רוח, ועמדו להתבונן במעלת אבותיו, ושפלות רוח זו היא המביאה לתפילתו שתתקבל.

הוא מבאי שמע מהרה"ק רבי זאב מויטאמיר זיע"א לפרש את מה שאמרים בתפילת שבת 'הבוחר בשירי זמרה', 'בשירי' מלשון שיריים, שבורא כל העולמים בוחר בשיריים של הזמרה, דהיינו במי שמשים עצמו כשיריים בשעת זמרה ותפילה.

ומפרש הבת עין, שעיקר עבודת ה' היא זו הנעשית מתוך ענוה ושפלות אמתית, שכשנעמד להתפלל לפני בורא כל העולמים, יתבונן בשכלו שמכוח מעשיו אינו ראוי לדבר לפניו כלל, ובוודאי לא לבקש ממנו גדולה או קטנה, ואפילו פתחון פה לעמוד ולבקש מלפניו אינו ראוי מצד מעשיו. ורק הוא בא למבקש מהשי"ת שיעזור לו בזכות אבותיו.

ותפילה בצורה כזו מקובלת לפני ה' יתברך, כמאמר הכתוב (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת', דהיינו שקרוב ה' לקוראיו לקבל תפילתם, כשיקראוהו באמת, דהיינו מכוח זכות האבות, שזה בחינת אמת.

וכל זה שייך רק כשהוא צדיק בן צדיק, אז יכול הוא לבקש מה' יתברך מכוח זכות אבות, אבל כשהוא צדיק בן רשע אינו יכול לבקש מכוח זכות אבות, רק עיקר בקשתו מוכרחת להיות מכוח מעשיו, ולתפילה כזו אין הקדוש ברוך הוא פונה כל כך לקבלה, שאינו בוחר רק בשירי זמרה, זה העושה עצמו כשיריים.

ועל כן יצחק שהיה צדיק בן צדיק הייתה תפילתו רק מכוח זכות אבות, ורבקה שהייתה צדקת בת רשע הייתה תפילתה מכוח זכותה. וזהו 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו', היינו שעתירתו ותפילתו של יצחק היו בבחינה מנוגדת לתפילת אשתו, ומפני מה היה תפילתו מנוגדת לתפילתה, 'כי עקרה היא', כלומר, שבתפילתה היתה היא בעצמה העיקרית, משום שלא הייתה יכולה לבקש מכוח זכות אבות.

לכן 'ויעתר לו ה'', שבורא כל העולמים פנה רק לתפילתו, כי תפילתו הייתה רק בבחינת שיריים, והקדוש ברוך הוא אינו בוחר רק במי שמשים עצמו כשיריים בשעת הזמרה והתפילה.

וזהו שפירש רש"י, אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, דהיינו משום שזה שיכול לבקש מכוח זכות אבות ומשים עצמו כשיריים, הבורא ברוך הוא פונה לתפילתו, אבל זה שאינו יכול לבקש מכוח זכות אבות והוא עיקר בתפילתו, אין הקב"ה פונה לתפילתו כל כך, כי הוא בוחר רק בשירי זמרה, בבחינת ענוה.

ומסיים הבת עין: 'יהי רצון שנוכה לזה.'

היתר לאבל להיות שליח ציבור

הרה"ק בעל 'דברי יואל' מסאטמאר זיע"א כתב בתשובה לשואליו (ש"ת דברי יואל ח"א או"ח סי' כח): מכתבם הגיעני בדבר הרב המאור הגדול חסידא ופרישא בנן של קדושים כש"ת מוה"ר יחיאל נ"י [הוא הרה"ק ר' יחיאל טאוב אדמו"ר מראזלא מגזע קאליב וזידיטשוב זיע"א]. מאשר הוא מוחזק להתפלל אצלכם בהרבה שבתות השנה ובמים טובים ומימם נוראים, ועכשיו הוא אבל בר מינן על אביו תוך י"ב חודש, ואתם מסכימים שיתפלל גם בשנה זו מה שדרכו להתפלל, ושאלתם חוות דעתי.

הנה כמוני כמובן כולנו יודעים דליכא דעדיף מיניה בבית המדרש שלכם, הן מצד יחוס עצמו בתורה ובמעשים טובים, והן מצד יחוס אבותיו אשר גם זה מועיל לתפילה, כמו שאמרו חכמינו ז"ל אינו דומה תפילת צדיק בן צדיק וכי'. ואם כן בלי ספק תוכלו לעשותו שליח להולכה בתפילה ותחנונים, ויהיה תפילתו מקובלת ורצויה לפניו יתברך שמו.

קירוב בכל מצב

וַיְהִי כִּי יָקָן יִצְחָק וַתִּכְהַן עֵינָיו מֵרֵאֵת וַיִּקְרָא אֶת עֶשׂוֹ בְּנוֹ הַגָּדֹל וְגו' (בראשית כז א). יצחק אבינו מבקש לברך את עשו בנו, ורבקה מונעת את זה.

רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מתייחס לתמיהה המתבקשת ועולה מעצמה, והיא - מדוע חפץ יצחק לברך את עשיו הרשע? אנחנו מבינים היטב את רבקה, ברור שעשו הוא מקור הרשע ולא מגיעים לו ברכות.

אבל מה סבר יצחק? בפשטות ניתן לחשוב שיצחק פשוט לא ידע מי הוא עשו, והחזיקו שיצחק ידע גם ידע, הוא הבין שעשו הוא בעייתו, אבל בכל זאת הוא ניסה ללכת איתו בדרך טובה, אולי זה יעזור.

וכלשונו של רבינו: "טעם יצחק שהיה חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למדת הטוב... והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל".

יצחק אמר: בא נלך איתו בטובות, ניתן לו מתנות, ניתן לו ברכות. כך הוא יוכל להתהפך לטוב. אולי זה יעזור.

נבין לרגע במה דברים אמורים.

עשיו הרשע, שפל-אנוש, שבכישורו הייחודי הצליח להעפיל לדרגת 'בעל עבירה' הגבוהה ביותר שניתן להעלות על הדעת, עד כדי כך שאמרו חז"ל (בבא בתרא טז:): שחמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום שמת אברהם. בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, וביזה את הבכורה.

ואתו מבקש יצחק לברך? בו הוא מחפש להשקיע? לו הוא חפץ להיטיב?!

התשובה לכך, מסתבר, פשוטה: 'והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל'.

יש בכך מסר חד עבור כל הורה:

זו לא השקעה בטוחה, אין ערובה לכך שהצעד המדובר יניב פירות. אולם ככל שמדובר בילד, חובה על האדם להשקיע, ויהי מה. להקדיש לו את תשומת הלב, לתת לו את מלוא היחס החם והלבבי. כך, מלמדת אותנו התורה הקדושה בפרשה שכולה חינוך ילדים, יש להשקיע בילד.

פעם אחת בלבד...

סיפר אברך חשוב מהעיר בני ברק: 'יצאתי עם בני, בחור בגיל צעיר, לטיול נינוח בערבו של יום בגינה הציבורית הסמוכה לביתנו.

כך מנהגי מעודי, לצאת עם ילדי - כל יום עם ילד אחר, לשעה של קורת רוח והנאה, תוך שאני מקדיש להם את מלוא תשומת הלב ומעניק להם את כל כולי, משמש כאוזן קשבת וגם ככותל דמעות.

באותו ערב, שהתחיל ככל הערבים שקדמו לו, אירע הדבר. צעדתי לאיטי עם בני במשעולי הגינה, עוקב מבלי משים אחר פרפר מזדמן, ורומס עלה או שניים שנשרו מהעץ הקרוב, תוך שזרועי מונחת בחום על כתף בני.

הבכי שנשמע בקרבת מקום היה בוגר מדי, מטריד למדי.

נער בוגר ישב שם על הספסל. מבט קל בבגדיו המרושלים, בהיעדר הכיפה או הציצית,

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

אומר האור החיים הקדוש:

יש כאן כפל הברכה. לא רק ברכות גשמיות בירך יצחק את בנו יעקב, אלא גם ברכות רוחניות.

את הברכות הרוחניות הסתייר והעלים במילת 'ויברכהו' כפי שכתוב בפסוקים הקודמים.

הברכות הרוחניות הם העיקר והתכלית. ומלבדם יש תוספת של ברכות השייכות לעולם הזה: ויתן לך האלוקים, מטל השמים, משמני הארץ, וכו' וכו'.

הברכות הגשמיות הם רק תוספת אל הברכה העיקרית, הרוחנית.

פיה פתחה בחכמה

ותאמר רבקה אל יעקב, קצתי בחיי מפני בנות חת'.

רבקה אמנו, מפחדת על בנה יעקב, שלא יבולע לו מעשו המתכוון להורגו, ושולחת אותו לחרן, אל לבן.

מדוע רבקה אינה אומרת ליצחק אבינו את הסיבה האמיתית, אלא מסתירה זאת בהסברים אחרים **'קצתי בחיי מפני בנות חת'.**

אומר האור החיים הקדוש דבר מפעים:

'לא רצתה לגלות הדבר ליצחק - משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת'.

ליעקב אבינו היא גילתה כדי להצילו, והרי יש בכך מצוות **'לא תעמוד על דם רעך'.**

אולם לספר ליצחק את הסיבה האמיתית לא ראתה בכך צורך, **ואם אין צורך הרי זו רכילות.**

החשש כאן היה של פיקוח נפש, אך אם אפשר להימנע בצורה אחרת, אין היתר לכך.

מאיסור רכילות יש להימנע בתכלית. לא מדברים!

לך האלוקים מטל השמים' וגו'.

כך קיבל יעקב אבינו את הברכות בשלמות, נקי מכל צל של קפידה חלילה.

גם ברוך יהיה!

רעיון זה מופיע כבר בקצרה בדברי **הספורנו**, הוא מציין לדברי הגמרא במסכת ברכות (לא:), שם לומדת הגמרא מהסיפור של עלי הכהן עם חנה אם שמואל, שהחושד את חברו בדבר שאין בו צריך לפייסו, ולא עוד אלא **שצריך לברכו.**

בדרך אגב, נציין שבספר **'קהלת יצחק'** מובא תירוץ נחמד לשאלה שלפנינו. הוא אומר שמכיון שיצחק היה מסופק אם העומד לפניו הוא יעקב או עשו, לכן החליט לעשות לו כמין מבחן. הוא יברך אותו תחילה באיזו ברכה קטנה, לא הברכה האמיתית שבדעתו לברך, ואז הרי המתברך יחשוב שזוהי הברכה האמיתית, ואחר שכבר קיבל את הברכות שוב לא יחשוש מלומר את האמת אם הוא עשו או יעקב, ואם יתברר שהוא באמת עשו אז אברכו שנית בברכה האמיתית.

וזה הפירוש 'אתה זה בני עשו', כלומר עכשיו תוכל להגיד לי את האמת, 'ויאמר אני', ולא אמר שקר, כמו שכתב רש"י שלא אמר אני עשו. או אז אמר לו הגישה מצידך ואברכך בברכה האמיתית.

הימנעות מרכילות

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת, אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים (בראשית כז מו).

רבקה אמנו מפחדת על בנה יעקב, שלא יבולע לו מאחיו עשו המתכוון להורגו, ועל כן היא מבקשת לשלוח אותו לחרן הרחוקה, אל לבן אחיה.

אך מדוע רבקה אינה אומרת ליצחק אבינו את הסיבה האמיתית, אלא מסתירה זאת בהסברים אחרים **'קצתי בחיי מפני בנות חת'.**

אומר רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א, דבר מפעים: **'לא רצתה לגלות הדבר ליצחק - משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת'.**

ליעקב אבינו היא גילתה שהמטרה היא כדי להצילו, והרי יש בכך מצות **'לא תעמוד על דם רעך'** (ויקרא יט טז). אולם לספר ליצחק את הסיבה האמיתית לא ראתה בכך צורך, **ואם אין צורך הרי זו רכילות.**

אמנם החשש כאן היה של פיקוח נפש, אך אם אפשר להימנע מסיפור רכילות ולמצוא סיבה אחרת, אין היתר לכך.

מאיסור רכילות יש להימנע בתכלית. לא מדברים!

אכן בספר **שפתי צדיק** (אות ל) תמה על דברי רבינו, ושואל הרי השיחה פה הייתה בין שני ההורים, רבקה ויעקב, ונסובה אודות בנם עשו. האם עד כדי כך חמור איסור לשון הרע, שגם להורים אסור לדבר אודות בנם, כשנחוץ להטותו לדרך הטוב.

וכי לא מוטב היה לספר ליעקב את הסיבה האמיתית, כדי שיוכיח את עשו בנו ויחנכו?

אומר השפתי צדיק, אמנם במקרה רגיל שאחד ההורים רואה התדרדרות אצל בן או בת, חובה קדושה היא לשתף את בן הזוג בדבר, ולטכס עצה כיצד להחזיר את הבן למוטב, לחנכו ולהדריכו בדרך הישר.

שונה הדבר כאן אצל עשו, שרבקה הכירה היטב את עשו בנה, ואף ידעה את מה שדרשו חז"ל (בר"ר סג ח) במהות שמו 'עשו' - 'הא שוא שבראתי בעולמי'. כלומר, כל מהותו ובריאתו הינן שוא ותוהו. על כן היה ברור לה שאין שום אפשרות לקרב אותו לטוב, וגם אם יודע יצחק למהותו הרעה ולתכונותיו השפלות, לא יוכל להשפיע עליו מאומה ולהשיבו ממשבתו הרעה.

לכך היה הדבר אצלה בגדר לשון הרע ורכילות, מאחר **שאינו לתועלת!**

(מאוצרוניו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ובמהותו כולה הנוגדת את דרך התורה, ואף את מנהגו של העולם כתיקונו, הבהיר מעל לכל ספק כי הוא מאותם שלא שפר עליהם גורלם הרוחני כמו גם הנפשי.

ראשו חפון היה בין ידיו וכתפיו רטטו בבכי כבוש, סיטואציה שאותה לי כי נדרשת התערבות מצידי, ולו רק כדי לוודא שלא אירע אסון כזה או אחר לנער שלפני. לא נדרש הרבה כדי לדובב את הנער, ולאחר משפט או שניים התברר כי אכן אירע אסון, אך לא כעת אלא לפני עשור ויותר. אסון שהותיר את חותמו ואת צלקתו המכוערת עמוק בלב הנער.

'אם אבא שלי היה מטייל איתי פעם אחת' פלט הבחור שברי מילים - בשפת היידיש - בין היבבות, וחזר והדגיש: **'פעם אחת בלבד, כפי שאתה מטייל עם בנך, הייתי נראה אחרת לגמרי היום'.**

לעודד ולקרב

לפעמים הורים עושים חשבונות האם מגיע לבן שלהם מילה טובה או פרס.

הילד חזר מהחיידר עם מבחן לא הכי מלבב. הבחור חזר מהישיבה עם הודעה מהמשיגח שעליו להשאר בבית כמה ימים.

ובבית, ההתנהגות גרועה יותר. אין על הילד שום עול. עושה מה שהוא רוצה, קם מתי שהוא רוצה, אוכל כמו חיה רעה ומתנהג כמו פרא אדם.

הדבר הראשון שעולה בראש זה להוכיח אותו במילים קשות, אולי להעניש אותו.

אבל לברך את הילד? לתת לו מתנות ופרסים? לעודד אותו עם מילים טובות? מה פתאום? הרי הוא מתנהג לא טוב, עושים צריכים לתת לו.

האמת היא שברור שצריך ללכת בחכמה ולדעת מה לומר ואיך לומר ומתי לומר.

אבל זה ברור, שגם בזמן שהילד מתנהג שלא כראוי ויש 'שמאל דוחה', עדיין צריכה להיות גם 'ימין מקרבת'. לתת לילד מילים טובות, לתת לו מתנות ופרסים, לעודד אותו בכיוון החיובי.

שורשה של נקודה חשובה זו בדרך החינוך, מצינו בספר הקדוש **'תומר דבורה'** (פ"א). שם הוא מפרש את ההליכה בדרכי ה' והדבקות במדותיו, שאחת מהן היא מדת 'לא החזיק לעד אפו', וכך הוא כותב לגביה: 'וזו מדה ראויה לאדם להתנהג בה עם חבריו, אפילו שהוא רשאי להוכיח ביסורים את חברו או את בנו, והם מתייסרים, לא מפני זה ירבה תוכחתו, אלא מצוה לקרוב באהבה, אולי יועיל בדרך זה'.

להסיר ההקפדה

ולא הפירו, כי הוי ידיו כידיו עשו אחיו שערת, ויברכהו (בראשית כז כג).

עוד לפני הברכות שבירך יצחק אבינו את יעקב ויתן לך האלוקים' וגו', כותבת כבר התורה **'ויברכהו'**, ורק לאחר מכן יגיש יצחק אבינו אל הברכות אשר בירכו.

ויש לשאול, האם הייתה כאן ברכה נוספת?

אומר רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א:

קודם לכן חשד יצחק אבינו בעומד מולו, שמא הוא מתחזה, לפי שראה שידיו כידיו עשו וקולו כיעקב.

דבר זה יכול היה לגרום הקפדה חלילה בלב יצחק על האדם שעומד מולו. וכבר הפליגו חז"ל על הזהירות מהקפדת הצדיקים, עד שאמרו במסכת אבות (פ"ב מ"י): 'הוי זהיר בגחלתן [של חכמים] שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש'. על אחת כמה וכמה כשמדובר ביצחק אבינו.

לכן בשלב זה, כאשר החליט יצחק אבינו בלבו כי העומד לקבל את הברכות אינו מתחזה, הדבר הראשון שעשה הוא **'ויברכהו'** - ברכה מיוחדת להסיר ממנו כל הקפדה.

רק לאחר מכן יגיש אל הברכות אשר בירך את יעקב: **'ויתן**

מתיבתא אור החיים

ב. בחיי יצחק פירש כוונת רבינו, שרק אבימלך היה סבור כן, שאף שעשו אינו נחשב זרעו של אברהם, מכל מקום הוא בכלל זרע יצחק, אולם לפי האמת אינו נחשב גם זרעו של יצחק.

ג. בעיון בתורה הוכיח שלדעת רבינו עשו לא נקרא זרעו של יצחק, שכן ביאר לעיל (כו ג) על הפסוק 'לך ולזרעך', שהתכוין ה' לשלול חלק מבניו שאינו נקרא זרעו. והוסיף, שאין לומר שאבימלך טעה בזה, שאם כן מדוע לא השיב לו יצחק שהוא טועה, ולפי האמת עשו לא נקרא זרעו, וממילא אין צורך בשבועה זו, ואין בה שום תועלת יותר מהשבועה שנשבע אברהם. ולכן פירש, שאף שאין לעשו דין זרע לענין ירושת הארץ, מכל מקום לענין השבועה הוא נחשב כזרעו של יצחק, ונכלל בשבועתו. ואף שהדין הוא (גדרים לא), שהנודר מזרע אברהם, אין ישמעאל ועשו בכלל, היינו בנודר מעצמו או שהדירו ישראל בסתם, אך אם הדירו גוי ודאי מתכוין הוא גם לזרע ישמעאל או עשו, והרי זה כמי שפירש שרוצה לכלול בשבועתו גם את בני ישמעאל ועשו, שודאי חלה שבועתו גם עליהם.

נחשב זרעו של יצחק, כי מיצחק לא נתמעט. ובביאור דבריו נחלקו המפרשים:

א. כיפה ללב (פאלאג'י, ח"ה סי' תקצא ס"ד) ביאר, שרבינו סובר שעשו נקרא זרעו של יצחק, כדעת הט"ז (שם סק"ג) שיש לומר בנוסח של תפילת מוסף בראש השנה 'ועקידת יצחק לזרע יעקב תזכור', כיון שגם עשו נקרא זרעו של יצחק, ולא כדעת השלחן ערוך (שם ס"ו) שכתב לומר 'לזרעו תזכור', כי עשו אינו מזרעו של יצחק.

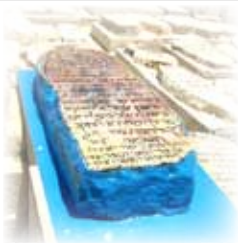

כתב רבינו (בראשית כו כח): **בינותינו בינינו וביניך וגו'.** טעם שהאריך לומר **בינותינו וגו'**, נתכוון לחזק ברית אברהם ולהוסיף ברית מחדש עם יצחק, והכונה בזה לדעת ברית הראשונה של אברהם האם עומדת לנס, ויש בזה תוקף משבועה של יצחק כי כבר נפטר אברהם ואין מציאות להתרתה לבנים ולקיים כל דבר שנשבע יצחק בתנאים אשר ירשום. ואולי כי חש אבימלך גם כן שיתן ה' מתנה מחדש ליצחק וינחילנה לעשו ועשו אינו זרעו של אברהם דכתיב (כא יב) **'כי ביצחק יקרא לך זרע'** ולא כל יצחק, ואם יתן יצחק לעשו ארץ פלשתים לא יזכה אבימלך בדינו עם עשו מצד ברית אברהם כי יאמר זו מתנה חדשה נתן ה' ליצחק אחרי מות אברהם ויצחק נתנה לעשו ואין מידו מציל. לזה נתחכם להשביע יצחק ושבועת יצחק תחול גם על עשו כי זרעו יקרא הגם שאינו נקרא זרעו של אברהם.

רבינו מפרש, שאף שעשו נתמעט מלהיות מזרעו של אברהם, כמו שאמר ה' לאברהם (לעיל כא יב) **'כי ביצחק יקרא לך זרע'**, ולא כל יצחק, מכל מקום סבר אבימלך שעשו

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'גדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

התפילה שהחזירה את בני לחיים

רציתי לשתף את הקוראים בעוצמתה של תפילה בציונו של הצדיק, רבנו חיים בן עטר זצ"ל, בעל ה"אור החיים" הקדוש. בערב פסח בשנה שעברה, בני שיחיה עבר תאונת אופנוע קשה מאוד. הוא פונה לבית החולים כשהוא מחוסר הכרה, עם פגיעות חמורות: שברים ברוב חלקי גופו, חור בריאה ושברים בצלעות. מצבו היה קריטי, והדאגה ליוותה אותנו בכל רגע. במשך שבועיים הוא היה מורדם ומונשם. הרופאים נאלצו לבצע ניתוח להחדרת צינור נשימה דרך הגרון, מאחר שלא היה ניתן להנשים אותו בדרך אחרת. הימים חלפו באיטיות בלתי נסבלת, ותחושת חוסר האונים התעצמה. בית החולים הפך לביתנו, עייפים ומודאגים, מייחלים לישועה. אני גר בעיר במרכז הארץ, שרוב תושביה אינם שומרי תורה ומצוות. עם זאת, בכל יום שישי מתכנסים בבית הכנסת שבשכונתנו כמעט שני מניינים של אברכים, שלומדים יחד בתורתנו של האור החיים הקדוש. ה' זיכה אותי להיות שותף בהחזקת אחד האברכים שם. כששיתפתי את ראש הכולל במצבו של בני, הוא יעץ לי להצטרף לנסיעה לציונו של האור החיים הקדוש בהר הזיתים יחד עם אחד האברכים, שתכנן לנסוע לשם. הוא הבטיח לי: "במקום הקדוש הזה התפילות מתקבלות, ובעזרת ה' תראה ישועה גדולה". לצערי, ביום שתכננתי לנסוע לא הצלחתי להשתחרר מהמחויבויות - גם בגלל מצבו של בני בבית החולים וגם בגלל עיסוקיי בחנות. ביקשתי מהאברך שכבר נסע באותו יום שיתפלל בשמי על בני בציון הקדוש. וכך היה. האברך נסע מוקדם בבוקר והתפלל מעומק הלב, ובשעות הצהריים עדכן אותי שהוא הזכיר את בני בתפילתו. והנה, באותו יום אחר הצהריים קרה נס שלא ייאמן: בני פקח את עיניו ואמר: "מה זה המכשירים האלה עליי? תנתקו אותם". הוא דיבר בצורה צלולה לחלוטין, להפתעת הרופאים, שהזיהירו אותנו מראש שאם בכלל יתעורר, הוא יסבול מכאבים קשים וממצב של ערפול. עבורנו היה ברור שזכות הצדיק והתפילה בציונו חוללו את הנס. כיום, בני עדיין עובר טיפולים ונדרש לשיקום ארוך, אבל העיקר הוא שה' יתברך החזיר אותנו אלינו והעיר אותנו מהתרדמת בזכות התפילה והקשר לצדיק. אני מסיים בתודה לה' יתברך על הניסים הגלויים שעשה עמנו, ומתפלל שנזכה תמיד להיות מחוברים לצדיק האור החיים הקדוש, שזכותו תגן עלינו ועל כל עם ישראל.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

